

PREMISELE ÎNTEMEIERII STATULUI DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT CONDUS DE BUREBISTA

ION HORĂȚIU CRIȘAN

„În anul 1980 se împlinesc 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent, condus de Burebista — moment de cea mai mare însemnătate în istoria poporului român.

Constituirea statului centralizat sub conducerea lui Burebista, în jurul anului 70 î.e.n., a fost rezultatul dezvoltării vieții materiale și spirituale pe teritoriile locuite de geto-daci, care făceau parte din numeroasa populație a tracilor, cu adinci rădăcini în întreg spațiul carpato-danubian-pontic¹.

Atunci cînd strămoșii noștri vor intra în lumina izvoarelor scrise ei vor fi caracterizați de către Herodot, cu îndreptățit temei supranumit „părintele istoriei“, drept „cei mai viteji și cei mai dreapți dintre traci“². Sub numele generic de traci, autorii antici și mai cu seamă grecii, primii care i-au cunoscut și care i-au consemnat și în scrierile lor, cuprind numeroase triburi indo-europene înrudite între ele care vorbeau, aproximativ, aceeași limbă și care își aveau fiecare numele lor proprii. Tracii au jucat un important rol pe parcursul întregii antichități³. Ei locuiau un imens teritoriu din nord-estul Peninsulei Balcanice atît între Marea Egee și Balcani cît și între Dunăre și Carpații Galiției, extinzîndu-se în est pînă la Marea de Azov și Bosporul Cimerian. În sfera Peninsulei Balcanice, spre sud și est, tracii locuiau insulele Mării Trace și o zonă întinsă în vestul Asiei Mici⁴.

Tracii de la nord de Munții Balcani sînt cunoscuți sub numele generic de traci nordici. Între aceștia, cele mai importante seminții au fost cele ale geților și dacilor, ale căror nume s-au generalizat și s-au extins la celelalte triburi.

Numele de geți este folosit mai ales de către autorii de limbă greacă, pe cînd cel de daci îl întrebunțează cei care scriu în limba latină. În ambele cazuri însă autorii antici se referă la toți geto-dacii. Unii dintre autorii de limbă greacă, primii care i-au cunoscut și care folosesc deci apelativul geți, se referă mai cu seamă la populația ce locuia ținuturile din apropierea gurilor Dunării ori la spațiul dintre Munții Balcani și Dunăre. Pe această bază s-a emis ipoteza că tracii nordici din zona

¹ Hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 26—27 octombrie 1977.

² Herodot, *Istorie*, IV, 93.

³ I. I. Russu, *Elemente traco-getice în Imperiul Roman și în Byzantium*, București, 1976.

⁴ Vezi de ex. Danov H., *Tracia antică*, București, 1976; J. Wiesner, *Die Thra-ker*, Stuttgart, 1963.

amintită s-ar fi numit geți, iar cei din interiorul arcului carpatic, apăruiți mai târziu în lumina izvoarelor scrise și la autori de limbă latină, s-ar fi numit daci. Că nu este așa ne stau mărturie numeroase texte ale autorilor antici. Astfel, Pîiniu cel Bătrîn (*Nat. Hist.*, IV, 80) vorbind despre regiunea gurilor Dunării amintește pe „geți, numiți de romani daci”. Dio Cassius, scriind în limba greacă (*Istoria romană*, LXVII, 2) după ce face portretul lui Decebal spune textual: „Eu îi numesc daci pe oamenii pomeniți mai sus, cum își spun ei înșiși și cum le zic și romanii, măcar că știu prea bine că unii dintre greci îi numesc geți”.

Este deci vorba despre nume colective desemnind aceeași populație, compusă dintr-o mulțime de triburi, ce locuiau de la Balcani pînă la Carpații nordici și de la Dunărea mijlocie pînă la coastele Mării Negre și care vorbeau aceeași limbă. Faptul ne este spus răspicat de către Strabon: „Dacii au aceeași limbă cu geții”⁵. Iată de ce istoricii moderni folosesc denumirea de geto-daci, daco-geți sau daci pentru triburile tracice din spațiul carpato-dunăreano-pontic menționați în izvoarele scrise începînd cu secolul al VI-lea î.e.n.⁶.

Procesul de formare a triburilor nord-tracice începe la pragul dintre mileniul al III-lea și al II-lea, în jurul anului 2000 î.e.n., cînd se formează vatra de locuire a tracilor de nord etnic din care se vor cristaliza mai târziu geto-dacii. Din această străveche vatră nimeni și nimic nu-i va putea clinti.

Nu ne-am propus să urmărim aici procesul de formare a triburilor nord-tracice sau de cristalizare a etnicului daco-getic, desfășurat pe parcursul epocii bronzului sau în prima epocă a fierului⁷. În Hellstatt-ului mijlociu (750—600 î.e.n.) se va constitui o unitate culturală în spațiul carpato-balcanic, cunoscută sub numele de „cultura Basarabi”, care a luat naștere în mediul local prin perpetuarea tradițiilor din epoca bronzului⁸. Această unitate se va menține și la sfîrșitul culturii Basarabi ceea ce oronologic înseamnă sfîrșitul secolului al VII-lea și începutul celui următor.

Al. Vulpe⁹, ocupîndu-se tocmai de perioada pe care o discutăm, arată, pe bună dreptate, că cercetările de pînă acum sînt cu totul insuficiente și că sîntem nevoiți a ne rezuma, în actualul stadiu al cercetărilor, aproape în totalitate doar la necropole. Or, este bine știut faptul că acestea nu sînt în măsură să ne ofere un tablou exact al culturii mate-

⁵ Strabon, *Geografia*, VII, 3, 13. Pentru limba daco-geților vezi monografia lui I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, Ed. a II-a, București, 1967. Cu privire la semnificația denumirii de geți și daci vezi și R. Vulpe, în *StcomPitești*, 1968, p. 44—45 și C. Daicoviciu în revista *Steaua*, Cluj, 4, 1969, p. 68—71.

⁶ Vezi de ex. V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926; C. Daicoviciu, *IstRom*, I, București, 1960, p. 255—341; H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, 1972; I. H. Crișan, *Burebista și epoca sa*, ed. a II-a, București, 1977.

⁷ Vezi de ex. I. Nestor, *Istoria poporului român*, sub red. A. Oțetea, București, 1970, p. 23 și urm.

⁸ Pentru cultura Basarabi vezi Al. Vulpe, în *Dacia*, N.S., IX, 1966, p. 105 și urm.; D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, București, 1966, p. 236 și urm.; Vl. Dumitrescu, în *Dacia*, N.S., XII, 1968, p. 177 și urm.

⁹ Al. Vulpe, *Cercetări arheologice și interpretări istorice privind sec. VII—V î.e.n. în spațiul carpato-dunărean*, în *MemAnt*, II, 1970 p. 115 și urm.

riale pentru o anumită perioadă. Se mai cuvine adăugată și o altă împrejurare și anume că cercetările sînt cu totul inegale într-o împărțire zonală. Cercetări mai stăruitoare s-au întreprins în zonele subcarpatice ale Munteniei și Olteniei în bazinul mijlociu și superior al Mureșului. În Moldova abia în ultimii ani au început să fie cercetate mari cetăți de refugiu, iar rezultatele obținute sînt încă în mare parte inedite. Există însă destule zone în care lipsesc aproape cu desăvîrșire cercetările pentru răstimpul cuprins între sec. VI—V î.e.n. și ne gîndim la nordul țării, la sudul spațiului intracarpatic sau chiar la Dobrogea. Situația de care vorbeam duce la o optică deformată. Cunoaștem astfel mai multe grupuri culturale, limitate zonal, fiecare cu caracteristicile sale proprii. Cu toate acestea se poate surprinde o unitate a culturii materiale a întregului spațiu carpato-dunărean, pe care, cu siguranță, cercetările viitoare o vor preciza mai exact, mai cu seamă atunci cînd vor fi cercetate numeroase așezări din toate zonele.

Al. Vulpe stabilește existența mai multor grupe și anume: Grupul Ferigile care cuprinde zona de dealuri și depresiunile subcarpatice ale Olteniei și Munteniei, apoi un alt grup în zona deluroasă a Banatului și nord-vestul Olteniei. Un alt grup denumit grupul Birsești se limitează la Țara Vrancei. Grupul Dobrina-Ravna din sudul Dunării. Un alt grup în Oltenia și altul în Cîmpia Dunării, apoi grupul Balta Verde — Gogoșu, grupul Porțile de Fier, grupul Vraca, grupul din Moldova, grupul din bazinul central și superior al Mureșului, și grupul Vekerzug de pe Tisa, cel din Podolia și, în sfîrșit, Grupul Kuștanovice din Ucraina subcarpatică. Toate acestea sînt în linii mari contemporane și reprezintă același etnic. Este vorba despre daco-geți pe care îi avem deja menționați în izvoarele literare, ceea ce înseamnă că procesul de cristalizare etnică a lor era deja încheiat.

Așa cum spuneam la început, prima menționare sigură a geților de la nord de Haemus (Munții Balcani) aparține lui Herodot din Halicarnas care îi pomenește în legătură cu binecunoscuta expediție împotriva sciților din anul 514 î.e.n. a regelui persan Darius. Părintele istoriei ne dă și amănunte cu privire la credințele religioase ale strămoșilor noștri. Toate acestea el le aflase de la grecii din Olbia, puternică colonie de la limenul Bugului (azi Porutino), unde zăbovisese mai multă vreme. Aici geții erau binecunoscuți. Ei locuiau în tot teritoriul Olbiei împreună cu alte seminții, fapt dovedit cu prisosință de numeroasele cercetări întreprinse în ultima vreme¹⁰.

În secolele VI—V î.e.n. geto-dacii mai sînt pomeniți apoi de Hecateu din Milet, De Hellanicos din Mitilene și de Thucydide¹¹.

Societatea daco-getică, în mersul ei ascendent spre civilizație, cunoaște o înflorire deosebită, intră într-un ritm rapid de dezvoltare încă din secolul al IV-lea î.e.n. datorită trecerii la ceea ce arheologii numesc epoca Latène (a doua vîrstă a fierului, a cărei generalizare constituie premisa fundamentală a trecerii la o formă de organizare politică superioară).

¹⁰ Vezi de ex. K. K. Marcenko, în *Vestnik drevneu istorii*, (VDI), Moscova, 2, 1974, p. 149—162.

¹¹ C. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 259 cu textele respective.

După rezistența pe care o opun înaintării oștilor persane în războiul pe care Darius l-a purtat împotriva sciților de la nordul Mării Negre, pe la 514—512 î.e.n., geții nu mai sînt menționați o vreme în izvoarele literare. Nu știm cînd anume a domnit peste ei un rege Charnabon, pomenit într-una dintre tragediile lui Sofocle, și nici în ce măsură regatul Odris (sud-tracic) și-a extins stăpînirea la nord de Munții Balcani¹². Știm însă că pe vremea regelui macedonean Filip II, care anexează regatul odris, pe la anul 340 î.e.n., geții se vor opune expansiunii macedonene la Dunărea de Jos. În fruntea lor se afla atunci un rege al cărui nume nu-l cunoaștem. În izvorul care menționează evenimentele se spune doar rege al dunărenilor *rex Histrianorum* (Pompeius Trogus-Iustinus, IX, 2—3)¹³.

Fiul și urmașul lui Filip II, Alexandru cel Mare, va continua lupta la nord de Balcani cu tribalii, ce locuiau în sudul Dunării, în dreptul Olteniei, nesupuși de tatăl său și cu această ocazie, în anul 335 î.e.n., va trece la nord de Dunăre și va cuceri o cetate getică situată pe malul stîng, în imediata apropiere. Cele întîmplate ne sînt povestite, relativ amănunțit, de către Ptolemaios al lui Lagos, unul dintre generalii lui Alexandru Macedon, participant direct la această campanie. Ne sînt desorise mănoasele lanuri de grîu ale geților care au ascuns înaintarea oștilor macedonene și care au trebuit să fie culcate cu lîncile.

În timp ce Alexandru își desfășura faimoasa campanie din Orient, Zopyrion pe care-l lăsase la conducerea Traciei va întreprinde o campanie de-a lungul țărmului de nord al Mării Negre în direcția orașului Olbia pe care n-a reușit însă să-l cucerească. La întoarcere, în anul 326 î.e.n., Zopyrion a fost înfrînt și ucis împreună cu întreaga-i armată de către geți.¹⁴

Încă de la pășirea lor în lumina izvoarelor scrise, geto-dacii sînt organizați în puternice uniuni de triburi, capabile să înfrunte oști ca cele ale lui Darius, Filip II sau Alexandru Macedon. În fruntea acestora se găsea o bogată aristocrație. Dovada în acest sens ne-o oferă tezaurele de podoabe de aur sau argint descoperite în mormintele acestora cum sînt cele de la Agighiol, Peretu, Băiceni, Craiova sau cel din așezarea de la Stîncești. Tezaurele sînt deosebit de meșteșugit lucrate și bogat împodobite cu motive florale, zoo și antropomorfe. Tezaurele de metale prețioase, mai cu seamă de aur, sînt ornamentate în stil animalier, stil ce cunoaște o largă răspîndire din Tracia sudică pînă în Cuban. Rădăcinile artei animaliere, din care fac parte și tezaurele noastre, sînt multiple și uneori foarte îndepărtate în spațiu. Ele se regăsesc în arta iraniană, în cea mesopotamiană ori siberiană, la care se adaugă o puternică com-

¹² Unii dintre istoricii moderni bazați pe textul lui Thucydide care ne spune că autoritatea lui Sitalkes urmașul lui Teres întemeietorul regatului odris s-ar fi întins „pînă la fluviul Istru” (II, 97; Cf. Herodot, IV, 80; Diod. XII, 50) vorbesc despre includerea teritoriului cuprins între Dunăre și Munții Balcani în regatul odrisilor. D. M. Pippidi arată însă (*Din istoria Dobrogei*, I, 1965, p. 166—167 cu bibliografia) că nu e vorba de o dominație efectivă, ci de o legătură de dependență între căpetenii altminteri de sinestătătoare și regele din sud, căruia la nevoie îi vor fi dat ajutor militar sau de altă natură.

¹³ Toată povestirea la V. Părvan, *Getica*, p. 51 și urm.

¹⁴ V. Părvan, *loc. cit.*,

ponentă grecească, pretutindeni prezentă, care conferă atit unitate cit și individualitate acestei arte.¹⁵

Aceleași puternice uniuni de triburi vor ridica grandioase cetăți de pământ și piatră cum sint cele de la Stîncești (jud. Botoșani) sau Cotnari (jud. Iași). Cetatea de la Stîncești are două incinte. Prima dintre acestea cuprinde o suprafață de 22 ha, iar cea de a doua 23 ha. Ele erau înconjugurate cu valuri de pământ care și astăzi măsoară peste 5 m înălțime și 20—22 m lățime la bază. Valurile sint dublate de șanțuri, de 6,50—7,20 m adincime și 20 m lățime. Valurile de la Cotnari folosesc, pe lîngă pământ, birne mari de lemn și chiar ziduri de piatră legate cu lut. Pretutindeni, alături de produsele autohtone, au fost descoperite mărfuri grecești, dovadă a intenselor și multiplelor relații comerciale pe care le întrețineau daco-geții. Monumentalele cetăți de care vorbeam au fost înălțate, după toate probabilitățile, cu scopul de a stăvili înaintarea sciților în teritoriile daco-getice¹⁶.

O puternică uniune de triburi a existat în Cîmpia Munteană, ce îl avea în frunte, la începutul secolului al III-lea i.e.n., pe viteazul rege Dromichaïtes. Centrul acesteia era orașul Helis, care n-a fost încă identificat. Dromichaïtes stăpînea ambele maluri ale Dunării de jos. El va avea de luptat cu armatele macedonene conduse de diadohul Lisimah, regele Traciei, care, urmîndu-l pe Alexandru cel Mare, voia să-și împingă hotarele pînă la Dunăre, anexînd astfel o parte a teritoriilor getice. Luptele dintre oștile macedonene și cele ale lui Dromichaïtes au fost îndîrjite. Izvoarele antice ne relatează că într-o asemenea luptă a căzut prizonier Agathoclas, fiul lui Lisimah. A urmat apoi o altă campanie condusă de Lisimah însuși care va cădea și el prizonier, împreună cu întreaga oștire, în mîna lui Dromichaïtes. Acesta îl va primi însă la Helis cu toate onorurile și îl va elibera în urma unor garanții politice și a unor restituiri teritoriale în sudul Dunării. Conflictul se va încheia prin căsătoria lui Dromichaïtes cu fiica regelui macedonean.¹⁷

O altă puternică uniune de triburi daco-getice trebuie să fi existat în aceeași vreme și în interiorul arcului carpatic, deși izvoarele literare n-o pomenesc. Aceasta se va fi împotrivit invaziei celtice din secolul al IV-lea i.e.n. și din primele decenii ale veacului următor. Așa se face că numai o parte a teritoriilor intracarpatiche vor fi ocupate de războinicii celti, rămînînd însă întinse zone libere¹⁸. Cercetările, mai ales din ultima vreme, arată că celtii au pătruns și la est de Carpați, ajungînd pînă în cetățile grecești de pe litoralul apusean al Pontului Euxin.

Contactul cu celtii (purători ai unei civilizații superioare de tip Latène), desfășurat cu precădere acolo unde a existat o simbioză daco-

¹⁵ Cu privire la acest subiect vezi de ex. D. Berciu, *Arta traco-getică*, București, 1969; idem, *Contribution à l'étude de l'art thraco-gète*, București, 1974; P. Alexandrescu, în *Dacia*, N.S., XVIII, 1974, p. 273—281; I. H. Crișan, *Despre arta „traco-getică”*, în *AIAC*, XVII, 1974, p. 25—35.

¹⁶ A. C. Florescu, S. Rață, în *StimatSuceava*, I, 1969, p. 9—16; idem, în *Cercetări istorice*, Iași, III, 1971, p. 103—116; A. C. Florescu, în *Cercetări istorice*, Iași, II, 1971, p. 103—116.

¹⁷ A se vedea întreaga povestire la V. Pârvan, *op. cit.*, p. 56—65.

¹⁸ I. H. Crișan, în *SCIV*, 22, 2, 1971, p. 149—164.

celtică, va duce la grăbirea procesului de dezvoltare a societății autohtone pe multiple planuri, avînd la bază metalurgia fierului. Celții au sfîrșit prin a fi integrați în masa autohtonilor dacii¹⁹.

În spațiile daco-getice de est (bazinul superior al Siretului, podișul central al Moldovei, precum și teritoriul dintre Prut și Nistru) vor pătrunde spre sfîrșitul secolului al III-lea î.e.n. bastarnii, de neam germanic, care vor conviețui cu autohtonii ce erau superiori din punct de vedere cultural, după cum o dovedesc cercetările arheologice.²⁰

Înaintării bastarnilor spre interiorul arcului carpatic le va pune stavilă o puternică uniune de triburi ce-l avea în frunte pe Oroles²¹. Regiunea peste care a stăpînit Oroles a fost plasată de învățații moderni undeva în estul Transilvaniei, extinzîndu-se, poate, și dincolo de munți, în Moldova.²² În spațiul transilvănean unii cercetători plasează mai târziu, la începutul secolului al II-lea î.e.n., și un alt rege dac pe nume Rubobostes, pe cînd alții sînt de părere că în textul lui Trogus Pompeius — Iustinus, singurul izvor care-l pomeneste, este vorba de marele rege Burebista²³.

Cu toate numeroasele lupte pe care daco-getii s-au văzut nevoiți să le poarte cu diferitele seminții pătrunse în teritoriile de vest ori în cele de est, forța lor politică se va menține și în secolul al III-lea î.e.n. Într-o inscripție descoperită în anul 1959 la Histria este pomenit un rege get, pe nume Zalmodegikos, care controla activitatea cetății grecești²⁴. Rhemaxos, un alt dinast get, pe la anul 200 î.e.n., avea sub protecția sa toate orașele-cetăți de pe malul dobrogean al Mării Negre. De la acestea el percepea tribut, în schimbul căruia își asuma răspunderea de a le apăra împotriva atacurilor dușmane. Cu privire la localizarea teritoriului peste care stăpînea Rhemaxos, părerile învățaților moderni sînt împărțite. Unii susțin că ar fi vorba despre căpetenia unei puternice uniuni de triburi din Cîmpia Munteniei, alții îl plasează în sudul Moldovei sau a Basarabiei²⁵. Cert rămîne însă faptul că în secolele III și II î.e.n. uniunile de triburi daco-getice au continuat să se întărească, ca urmare a dezvoltării economice și sociale, chiar dacă izvoarele scrise pentru această perioadă înregistrează doar pe unele dintre ele (firește pe cele mai apropiate și implicate direct

¹⁹ *Ibidem*; Vl. Zirra, în *Dacia*, N.S., XV, 1971, p. 178 și urm.

²⁰ V. Părvan, *Getica*, p. 65—66; R. Vulpe, în *Materiale*, I, 1953, p. 492 și urm.; M. Babeș, în *SCIV*, 20, 2, 1969, p. 195—217; idem, în *MemAnt*, II, 1970 (1972), p. 215—235.

²¹ Trogus Pompeius — Iustinus, *Epit.*, XXXII, 3, 16.

²² Cf. R. Vulpe, în *IstRom* I, 1960, p. 243—244. Vl. Iliescu (în *ArhMold*, VII, 1972, p. 377—381) îl consideră pe Oroles un rege dac din perioada lui Burebista.

²³ Brandis C., *Real Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Stuttgart, Suppl. I, 262; C. Daicoviciu, în *SCIV*, 6, nr. 1—2, 1955, p. 47—60; idem, în *ActaMN*, VI, 1960, p. 459—463; Vl. Iliescu, în *Stcl*, X, 1968, p. 115—123.

²⁴ D. M. Pippidi, în *SCIV*, 1960, p. 39—54; idem, în *Stcl*, III, 1961, p. 53—66; R. Vulpe, în *StcomPitești*, 1968, p. 40, n. 16.

²⁵ În legătură cu părerile exprimate vezi R. Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, București, 1938, p. 87—99; S. Lambrino, în *Historia*, XI, 1962, p. 21—22; D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, ed. a II-a, București, 1967, p. 186—217; I. I. Russu, în *Apulum*, VI, 1967, p. 123—143; P. O. Karyszkowski, în *VDI*, 1971, 2, p. 35—56.

în lumea grecească) și dacă mențiunile ajunse pînă la noi sînt puține și echivoce. Izvoarele scrise sînt suplinite de cele arheologice.

Procesul de formare a Latène-ului daco-getic se va încheia pe la sfîrșitul secolului al II-lea î.e.n. cînd se va trece definitiv la faza de apogeu a culturii materiale și spirituale a strămoșilor noștri.

Nenumăratele descoperiri făcute în spațiul intra sau extracarpatic ne dovedesc că, începînd din sec. al II-lea î.e.n. și, mai cu seamă, din a doua jumătate, fierul a fost folosit din abundență. Se cunosc astăzi numeroase cuptoare pentru redus minereu de fier situate în diferite zone ale lumii daco-getice și mai ales în acele regiuni care sînt bogate în minereu de fier. Despre stadiul avansat la care ajunseseră meșterii fierari daco-geti ne stau mărturie nenumărate unelte de producție răspindite din abundență în toate așezările din sec. al II-lea ori din prima jumătate a veacului următor, reprezentînd o gamă variată de forme, cu întrebuințări în nenumărate domenii de activitate: agricultură, meșteșuguri, arme la care se adaugă obiectele de fier cu întrebuințări diverse²⁶. Tot pe parcursul secolului al II-lea î.e.n. se va generaliza lucrarea ceramicii la roată, iar meșteșugurile vor lua o deosebită amploare.

Dezvoltarea rapidă a forțelor de producție va aduce cu sine o sporire considerabilă a populației, fapt ce se evidențiază în mod deosebit prin studiul comparativ al hărților de răspîndire a vestigiilor daco-getice din secolele anterioare cu cele de la sfîrșitul sec. al II-lea î.e.n. și de la începutul celui următor.

În afară de creșterea numerică a așezărilor, acum se înregistrează și o înmulțire considerabilă a acelor aglomerări de tip proto-urban pe care geto-dacii le numesc în limba lor *dava* iar grecii le spun „polis“ (oraș). Pe lângă produsele atelierelor locale în asemenea așezări se desfăceau diverse mărfuri străine venite, mai ales, din lumea greco-romană²⁷. Davele erau în același timp și centre militare, politice și religioase ale unor triburi sau uniuni de triburi.

Marea bogăție de materiale, descoperite în așezările de tip *dava*, diversitatea lor extraordinară, mai ales începînd cu epoca lui Burebista, sînt dovezi grăitoare ale unei remarcabile prosperități și a faptului că stadiul primitiv sătesc a fost de multă vreme depășit. Dezvoltarea forțelor de producție va aduce după sine sporirea surplusului de produse care vor fi destinate „pieții“ interne și externe. Începînd, în special, din a doua jumătate a sec. II și în primele decenii a veacului următor se constată o intensificare deosebită a circulației monetare, atît în ce privește moneda proprie cît și cea străină. Monedele emise în provincia romană Macedonia Prima, în insula Thasos sau în orașele Dyrrhachium (azi Durres în Albania) și Apollonia (tot în Albania), ambele pe coasta de est a Mării Adriatice, sînt deosebit de numeroase, indicînd orientarea schimburilor comerciale efectuate de către geto-daci.

²⁶ A se vedea de ex. I. H. Crișan, *Burebista...*, p. 41 și urm.

²⁷ Pentru mărfurile de import vezi monografia lui I. Glodariu, *Relații comerciale cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974.

Strămoșii noștri au dispus, de asemenea, de monede proprii încă din sec. III î.e.n.²⁸. Pe măsura evoluției societății, a procesului de unificare a semintilor dacice, tipurile monetare s-au redus, orescînd însă cantitatea de monede. În a doua jumătate a sec. II î.e.n. și în primele două-trei decenii ale sec. I î.e.n. existau patru asemenea centre monetare corespunzătoare unor puternice uniuni de triburi. Aria primului centru se situează în partea de mijloc a Munteniei, cel de al doilea în sudul Moldovei, pe cînd aria celui de al treilea se situează între Olt, Dunăre și Carpați. Cel de al patrulea centru monetar cuprinde partea de sud a Transilvaniei, extinzîndu-se pînă în Banat²⁹. Este deci limpede că la începutul secolului I î.e.n. existau cîteva uniuni de triburi foarte puternice și bine organizate ce emiteau monedă proprie.

Toate cele arătate pînă acum converg în a dovedi o rapidă și efervescentă dezvoltare economică, pe toate coordonatele și pe întinderea tuturor teritoriilor locuite de daco-geți începînd, mai cu seamă, din a doua jumătate a sec. II î.e.n. Dezvoltarea deosebită pe care o cunosc forțele de producție, producția de mărfuri, schimbul, vor aduce cu sine, în același ritm, modificări substanțiale în domeniul relațiilor de producție. Cea mai însemnată dintre acestea o constituie, fără îndoială, lichidarea în același ritm a vechilor relații de producție, o divizare din ce în ce mai strînsă a societății geto-dacice în două mari clase antagoniste, pe de o parte bogați-exploatatori iar pe de altă parte săraci și exploatați, dependenți de primii. Între bogați și săraci va fi purtată o luptă de neîmpăcat care va împinge societatea geto-dacică spre o organizare politică superioară: cea statală. Comuna primitivă, a cărei destrămare începuse încă pe parcursul epocii bronzului, se află acum în plină descompunere. S-au petrecut, fără îndoială, numeroase prefaceri de ordin social în sinul comunității gentilice ce își găsesc explicația în dezvoltarea forțelor de producție.

Societatea geto-dacică de la sfîrșitul sec. al II-lea î.e.n. și de la începutul celui următor era deja de multă vreme profund stratificată³⁰. Izvoarele literare îi pomenesc pe *tarabostes* ori *pilleati* care sînt marii nobili și pe *capillati* sau *comati* ce reprezintă pătură intermediară între oamenii de rînd și nobilime.

Despre masa producătorilor de bunuri materiale, despre agricultorii ce lucrau pămîntul în comun ori sub forma micii proprietăți private, despre păstori, meșteșugari, negustori ori mineri, izvoarele literare nu ne spun nimic. Deși izvoarele scrise nu ne-o atestă putem totuși presupune că și în masa producătorilor de bunuri se vor fi produs diferențieri, avîndu-i în vedere mai cu seamă pe meșteșugari și negustori. Toți cei despre care am vorbit pînă acum sînt, în ultimă instanță, oameni liberi, chiar aserviti fiind, în proporții diferite, nobilimii. Despre existența sclavilor la daco-geți avem doar două vagi menționări în izvoarele antice care nu ne autorizează să susținem că, înainte de stăpînirea romană, daco-geții ar fi cunoscut sclavajul ca mod de producție.

²⁸ Vezi ampla și valoroasă monografie a lui C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, București, 1973.

²⁹ *Ibidem*, p. 430 și urm.

³⁰ C. Daicoviciu, în *Ist. Rom.*, I, p. 281 și urm.; I. H. Crișan, *Burebista...* p. 195. și urm.

Așadar, societatea daco-getică îndeplinea toate condițiile pentru a trece la o formă politică superioară de organizare — cea statală — eveniment ce s-a petrecut pe timpul lui Burebista în jurul anului 70 î.e.n.

Opera cea mai de seamă a lui Burebista care i-a uimit pe contemporani a fost fără îndoială unificarea tuturor semințiilor daco-getice. Ea a fost înlesnită de existența unor mari uniuni de triburi, a unor formațiuni politice bine încheiate, ce își aveau monedă proprie a cărei arie de răspândire delimitează și teritoriile lor. Marea lui operă, cuprinderea laolaltă a tuturor semințiilor geto-dacice, a fost posibilă și datorită unor împrejurări externe favorabile. Roma aspira din ce în ce mai evident și mai insistent la dominația întregii lumi și era antrenată în lupta cu Mithridates al VI-lea Eupator, rege al Pontului și al Bosporului, care reușise să alcătuiască o puternică coaliție antiromană și stătea astfel în calea politicii de expansiune a Romei de atunci care avea drept obiectiv supunerea bogatelor și prosperelor state elenistice din Asia, făurite pe ruinele imperiului lui Alexandru cel Mare. La aceasta se adaugă gravele frământări sociale de la Roma care s-au manifestat atât de violent în prima jumătate a sec. I î.e.n.

Procesul de unificare săvârșit de Burebista își găsește explicația în dezvoltarea internă a societății geto-dacice care ajunsese la un stadiu ce reclama înlocuirea vechilor forme ale comunei primitive, la care se adaugă calitățile cu care a fost înzestrat unificatorul. După moartea acestuia, marea lui „imperiu“ se va dezmembra dar va supraviețui cealaltă epocală realizare și anume trecerea la o nouă orînduire care era impusă de dezvoltarea forțelor de producție interne.

Statul geto-dac întemeiat de Burebista în prima jumătate a sec. I î.e.n. a fost prima formațiune politică de tip superior din istoria poporului nostru. Aceasta va cunoaște multiple modificări de-a lungul veacurilor, înscriind perioada de progres și de regres și, după zămislirea, prin contopirea dacilor cu romanii, a poporului român, va înfrunta vicisitudini de tot felul, dar se va menține de-a lungul a peste două milenii, ajungînd astăzi la cea mai înaltă formă pe care a cunoscut-o vreodată: statul socialist.

DIE VORAUSSETZUNGEN DER GRÜNDUNG DES DAKISCHEN ZENTRALISIERTEN UND UNABHÄNGIGEN STAATES UNTER DER FÜHRUNG BUREBISTAS

(Zusammenfassung)

Die Geto-Daker stellten den nördlichen Zweig der Thraker dar, welche zwischen dem Balkan, den nördlichen Karpaten, der mittleren Donau und der Westküste des Schwarzen Meeres lebten. Ihre ethnische Herausbildung schien im VI. Jh. v.u.Z. schon stattgefunden zu haben, als sie in den literarischen Quellen schon erwähnt erschienen. Der Name *Geten* wurde vor allem von den griechischen Autoren benützt während in den lateinischen Quellen der Name *Daker* vorkommt. Dabei stellen beide ein einziges Volk mit der gleichen Sprache dar. Über die kulturelle Einheit der Geto-Daker zeugen archäologische Funde, welche von Verfasser nur flüchtig aufgezählt werden. Die Forschung brachte aber nicht für alle Gebiete

dieselben Ergebnisse und nachdem viele Nachgrabungen Grabstätten zum Gegenstand hatten, konnte man diesbezüglich kein einheitliches Bild schaffen. Trotzdem läßt sich eine Einheit nachweisen, welche auf die Basarabi-Kultur aus der ersten Eisenzeit zurückzuführen ist.

Schon von Beginn, als sie in den schriftlichen Quellen aufgetaucht sind, waren sie in starken Stammverbänden zusammengeschlossen, die sich gegen die persischen und später makedonischen Angriffen wehrten und mächtige Erd- und Steinbefestigungen — wie die aus der Moldau — errichteten. Ein solcher Sippenverband aus der Muntenia besiegte im III. Jh. v.u.Z. unter der Führung Dromichaite den thrakischen König Lysimachos. Ein anderer widersetzte sich im IV. Jh. v.u.Z. im innenkarpatischen Raum den Kelten.

Der Entstehungsprozeß der dako-getischen Latène-Kultur findet im II Jh. v.u.Z., statt, als die materielle und geistige Kultur auch ihren Höhepunkt erreicht. Eisen fand schon in fast allen Wirtschaftszweigen Verwendung und in der Herstellung der Töpferwaren verallgemeinerte sich d : Anwendung der Töpferscheibe. Die Entwicklung der Produktionskräfte führte unmittelbar auch zum Anwasch der Bevolkedungszahl und zur Anhäufung proto-urbaner Siedlungen, bei den Dakern „dava“ genannt. Diese waren sowohl Produktions und Verschleißzentren als auch Zentren mit militärischer, politischen und religiöser Bedeutung. Mit der Entwicklung der Gesellschaft und des Vereinigungsprozesses des der dakischen Stämme, sind die Münztypen zwar zahlenmässig zurückgegangen, jedoch wuchs ihre Quantität. Zu Beginn des I. Jhs. v.u.Z. gabes vier Herstellungszentren der Münzen, die auch der Zahl der mächtigsten Stammverbände entsprachen.

Die Entwicklung der Produktionskräfte, der Warenproduktion und des Warentausches führte im selben Rhythmus zu wesentlichen Umwälzungen auf dem Gebiet der Produktionsverhältnisse. Die geto-dakische Gesellschaft teilte sich in zwei entgegengesetzte Klassen: der Reiche Adel und die ausgebeuteten Armen. Es gab also alle Voraussetzungen für den Übergang zu einer höherentwickeltern politischen Organisationsform — der Staat —, Ereignis welches sich zur Zeit Burebistas um das Jahr 70 v.u.Z. stattgefunden hatte. Er vereinigte alle Dako-Geter, was sich durch ihre innere Entwicklung den dako-getischen Gesellschaft erklären läßt, begünstigt aber auch durch das Vorhandesein einiger großen Stammverbände und außenpolitischen Voraussetzungen.